

AIDS

— Trý smittað funnin í Føroyum.

Óhugnalig tøl úr øðrum londum.

Landslæknin hevur nú fingið fráboðan um trý fólk í Føroyum, sum hava fingið ávíst andevni móti AIDS-virusinum.

Fyrstu ferð hetta andevni, HIV-andevni (HIV = Human Immuno-deficiency Virus), varð ávíst hjá fólkum í Føroyum var í september í fjør.

Ongin hevur tó fingið sjúkuna AIDS í Føroyum.

Hildið verður, at millum 20 og 30% av teimum, sum fáa ávíst HIV-andevni í blóðinum, fáa AIDS tvey, fyra ella fleiri ár aftaná.

Læknar, sum fáa at vita,

at HIV-andevni er í blóðroyndum, teir hava tikið, hava ikki skyldu at boða landslækninum frá hesum.

Hinvegin hava teir fráboðanarskyldu um sjúkutíðburðir.

Hetta er eisini galdandi í Danmark.

Landslæknin upplýsir, at í Danmark vita heilsu-myndugleikarnir um knappliga 1700 fólk, sum hava HIV-andevni í blóðinum.

Og 1. apríl í ár høvdu 150 fólk fingið herviligu AIDS-sjúkuna. Umleið helvtin, 78, eru deyð.

Talið veksur óhugnaliga skjótt. Í juni 1985 vóru 47 AIDS-tíðburðir í Danmark. 14 mánaðir seinni, 1. september 1986, vóru teir 105 í tali.

Eisini í einum øðrum grannalandi hjá okkum, Íslandi, eru tölur ræðandi.

Tann 1. oktober í fjør var HIV-andevni ávíst hjá 30 fólkom. 30. juni vóru tveir AIDS-tíðburðir skrásettir. 1. desember eru teir vorðnir fyra. Og ein sjúklingur er tá deyður.

Í USA, har sjúkan AIDS fyrstu ferð varð funnin, hetta var fyri seks árum síðani. Vóru tann 6. apríl í ár komin 19.537 nevnað deydslistan.

Sama dag vóru skrásettir 33.720 tíðburðir. Millum teirra vóru 2.266 kvinnur og 475 børn!

Veksturin er stórur. Í apríl 1985 vóru 10.000 blivin sjúk. Í juni 1986 fór talið upp um 21.000. Og tá vóru út við 12.000 deyð.

Landslæknin, Høgni D. Joensen, sendi í oktober í fjør út eina frágreiðing um AIDS.

Hann heldur, at nú er stundin komin at endurtaka hesa frágreiðing.

Landslæknin sigur, at tað eru ikki nøkur óvæntað tíðindi, AIDS-smittan finst í Føroyum. Tí hví skuldu Føroyar verið einasta land í Europa, har hon ikki er?

Vit prenta her frágreiðingina hjá landslækninum:

Tey, ið verða smittað við AIDS-virus, framleiða næstan øll andevni móti hesum. Hetta merkir tó ikki, at virus doyir, og at smittan heldur uppat, sum vant er at vera við virusigerðarsjúkum. Hesar serligu umstøður bera í sær, at ávísing av HIV-andevni í blóði visir ikki bert, at fólk er vorðið smittað við AIDS-virus, men eisini at hann ella hon má sigast at kunna smitta onnur. Smittuforið er ymiskt, men varir helst nógv ár, kanska alt lívið.

AIDS smittar ikki við vanligari nerting, men bert við kynsligari samveru og við blóðinum. Uttan vanda kunnu vit

sostatt halda fram at sýna eymleika og samhuga hvør móti øðrum.

HVAT ER AIDS?

Tað skilst, at AIDS er ein ógvuliga álvarsom sjúka. Gávarnar hjá manna-kroppinum at verja seg fyri ávisum igerðarsjúkum og fyri einum illkynjaðum vøkstri, ið nevnist Kaposi's sarkom minkar í stórum. Hetta sæst ikki hjá fólkom, har mótstöðufori er, sum tað eigur. Mótstöðufori okkara verjir okkum móti igerðarsjúkum og helst eisini móti summum vøkstrum. Mótstöðufori (órnsvørjan), er ein rættiliga fløkjur sínámillum leikur millum ymisk slag av hvítum blóðkroppum.

Sum áður nevnt er bilandi mótstöðufori í sambandi við sjúkuna AIDS íkominn. Hon er fingin og sostatt ikki viðfódd. Í dag vita vit, at bilandi mótstöðufori er elvt av einum virus, ið verður nevnt Humant T-lymfotropt virus typa III, stýtt HTLV-III, ella LAV, HIV, her eisini nevnt AIDS-virus.

Virusjúkur gera, at kroppurin framleiðir andevni, sum royna at gera av við smittuevnið. Í flestu smittandi sjúkum eydnast hetta, og tá ið andevnini hava gjørt arbeiðið sitt, so smittar ein ikki longur. Og í fleiri forðum verður ein tá ikki sjúkur aftur av somu smittandi sjúku.

Tey, ið verða smittað við AIDS-virus, framleiða næstan øll andevni móti tí. Hetta merkir tó ikki, at virus doyir, og at smittan heldur uppat, sum vant er at vera við virusigerðarsjúkum. Hesar serligu umstøður bera við sær, at ávísing av HIV-andevni í blóði visir ikki bert, at fólk er vorðið smittað við AIDS-virus, men eisini at hann ella hon má sigast at kunna smitta. Smittuforið er ymiskt, men varir helst nógv ár, kanska alt lívið.

IGERDARTÍÐ OG SJÚKUTEKIN

AIDS-virus-igerðarstøðan kann ógvuliga væl koma fyrri heilt uttan sjúkueyðkenni. Hjá teimum, har

sjúkutekin visa seg, er igerðartíðin, tað er tíðin frá ein er smittaður og til sjúkan visir seg, ymisk.

Sjúkutekin kunnu vera trupulleikar, ið hava varað í fleiri mánaðar við ringari møði, nógvum fepri, ringum sveitta um náttina, ringum livsyki (diarré), lættan uttan kenda orsök, hovnir eitlar, serliga á hálsi og undir hondum. Eitlarnir kunnu annaðhvørt vera eymir ella ikki sárir. Ein partur av teimum smittaðu fáa seinni livshóttandi igerðarsjúku og/ella Kaposi's sarkom sum vøkstur í húðini ella aðrastaðni. Í hesum seinast nevndu forðum verður sjúkan AIDS staðfest.

Hildið verður, at andevni móti AIDS-virus visir seg í blóðinum umleið tveir mánaðar eftir, at smittan er farin fram. Óvissa er kortini um hetta,

Ring og spyr!

Ert tú í iva um okkurt viðvíkjandi AIDS, kanst tú ringja til AIDS-linjen í Danmark.

Nummar 01 911119 svarar kl. 09.00 - 23.00 allar dagar. Nummar 09 911119 svarar alt samdøgrið allar dagar.

kanska kunnu fleiri mánaðir ganga, til andevnið kemur hjá einum, ið er smittaður. Hjá einstøkum verður einki andevnið framleitt hóast smittu.

Igerð við AIDS-virus kann sostatt elva frá ongum trupulleikum til livshóttandi sjúkur. Sjúkuavgerðin. AIDS er bert galdandi fyrri tær álvarsamastu livshóttandi støðurnar í AIDS-virus igerðini.

Avgerð má takast í hvørjum einstøkum føri

Tað verður avgjort í hvørjum einstøkum føri, hvussu møguligir AIDS-sjúklingar í Føroyum skulu viðgerast, um teir skulu viðgerast her í landinum ella sendast til Danmarkar, upplýsir landslæknin, Høgni Debes Joensen.

AIDS-sjúkan kann koma fram á so nógvan hátt, at tað ber ikki til at gera nakrar avgjörðar reglur um, hvussu berast

skal at, tá, og um, fyrstu AIDS-sjúklingarnir eru veruleiki í Føroyum.

Støða má takast til spurningin í hvørjum einstøkum føri.

hd

Soleiðis smittar AIDS

AIDS-virus smittar við kynsligum sambandi og við blóði og ávisum blóðúrdráttum. Smitta frá móðir til barn kann henda í livmóðirini ella í samband við føðingina.

Tann langa tíðin, sum gongur frá tí eitt fólk er smittað og til sjúkueyðkennini fyrri AIDS-virus smittu kunnu vísa seg — um so er, at sjúkueyðkenni yvirhever koma — ber í sær, at stórar vandi er fyrri, at smittandi, sum kenna seg heilt frísk, kunnu smitta onnur.

Tað hevur týðning at leggja áherðslu á, at smitta ikki verður borin manna millum á annan hátt enn her nevnt. Tí er gott at vita hetta:

AIDS-virus smittar ikki av vanligari samveru manna millum.

Ikki er vandamikið at nerta við ein, ið er smittaður.

Vandi er eingin av at taka onkran lut, sum smittað fólk hevur nomið við.

Smittan verður ikki borin gjøgnum luftina.

Smittan verður ikki borin við mati.

Eingin verður smittaður av at nýta sama toalet sum hin sjúki.

Eingin verður smittaður av baðivatni, sum sjúklingurin hevur verið í.

Hesi eru í vanda

Ávísir bólkur av fólki eru í serligum vanda fyrri at verða smittaðir. Tað snýr seg um hesar bólkur: Homoseksuellir menn (menn ið hava kynsligt samband við menn).

Biseksuellir menn (menn ið hava kynsligt samband bæði við menn og kvinnur).

Fólk, ið vannýta rúseitur við at spræna tað innanæðra (stikknarkomanar).

Fólk við bløðarsjúku.

Fólk frá Haiti og afrikanskum londum serliga kríng linjuna (lekvtor).

Tey, ið kynsligt samband hava við fólk í omanfyri nevndu bólkom.

Eyðkvæmi á føroyskum

Sjúkan AIDS eitur á føroyskum eyðkvæmi, sigur landslæknin í frágreiðing síni.

AIDS er stýttur fyrri Acquired Immune Deficiency Syndrome, á føroyskum: samheild av sjúkueyðkennum elvd av fingrari órnsvil.

AIDS